

Serdar Korucu: Ermeni Soykırımı Sürecinde Afrin

Posted on 02/02/2018

✘ Ermeni Soykırımı'nda Afrin'in önemli bir yer tutmasının nedeni bölgede yaklaşık yüzyıl önce Katma ve Rajo kamplarının bulunması. Raymond Kevorkian'ın Türkçeye çevrilerek İletişim Yayınları tarafından basılan "Ermeni Soykırımı" kitabına göre, Anadolu'nun dört bir yanından Ermeni kabileleri soykırım sürecinde bu kamplardan geçiyordu.

Katma, Ankara'daki Katolik Ermeni cemaatinin tehcir güzergahında bulunuyordu. Bu kabile, 27 Ağustos 1915'te jandarma ve polis tarafından tutuklanmıştı. Aralarında episkopos ve 17 rahibin de bulunduğu yaklaşık 1500 Katolik erkekten oluşuyordu. Ancak bu kabile "şanslı"ydı çünkü muhtemelen Talat Paşa'nın Papalık Elçisi Angelo Maria Dolci ve Avusturya - Macaristan Büyükelçisi Pallavicini'yi tatmin etmek üzere verdiği bir karar ile aniden bağışlanmıştı.

Tüm kabileler hayatta kalamayacaktı...

Kırşehir, Kayseri ve Biga üzerinden Pozantı'ya gitmiş, ardından sağ kalanların ifadesine göre Tarsus'a ve sonunda Halep'in yakınlarındaki Katma köyüne ulaşmışlardı. Yaklaşık bir ay süren bu yolculuğun ardından kabiledekilerin çoğu "Suriye sürgünleri müfettişi" Hakkı Bey tarafından Resulayn veya Der Zor'a gönderilecek, Hakkı Bey tayin edildikten sonraysa Halep'e ulaşmayı başaracaklardı.

Fakat yolu Katma'dan geçecek olan tüm kabileler hayatta kalmayacaktı. Karaman

Ermenilerinin rotasında da Katma yer alıyordu. İlk tutuklamaların 23 Mayıs'ta başladığı, 11 Ağustos 1915'te tehcirin başladığı süreçte kabile Ereğli, Pozantı, Tarsus ve Osmaniye'den geçiyordu. Halep'ten önceki durakları yine Katma oluyordu. Ancak bu kabile Ankaralı Katolik Ermeniler gibi Halep'te de durmayacak, Suriye Çölü'ndeki Meskene'ye gönderilecekti.

O dönem büyük bir Ermeni nüfusu barındıran Akşehir'de 20 Ağustos'ta başlayan ve Ekim ayına kadar süren tehcir sürecinde de sürgünlerin yolu Katma'dan geçecekti.

İlk kabile üyeleri Ereğli'ye kadar trenle gidiyordu; burada kaymakam Faik Bey, polis komiseri İzzet Bey, jandarma komutanı Midhat Bey ve Mustafa Efendi onların değerli eşyalarını alıyor, kabile sonra Osmaniye'ye kadar yürüyerek devam ediyordu. 23 Ekim'e kadar burada duran sürgünlerin Suriye çöllere gönderilmeden önceki durakları Katma oluyordu.

Halep Valisi Bekir Sami, 1 Eylül'de Dahiliye Nazırı'na Katma Garı'nda Kilis'ten tehcir edilen binlerce sürgünün bulunduğunu bildirirken Adanalı sürgünler de Katma'dan geçiriliyordu. Cemal Paşa'nın "kişisel girişimi" ile Şam bölgesine ve daha güneye gönderilmeyen Ermeniler Suriye çölüne sürülüyordu.

Osmaniye kampına kadar trenle giden Ermeniler, İntilli ve Katma toplama kamplarına gönderiliyor, daha sonra Halep tren istasyonunun yakınındaki transit merkezi Karlık'a doğru yürüyerek ilerleyen kabileyi soykırımın ikinci aşaması bekliyordu...

Halep yolu üzerindeki Katma ile Rajo kampları uzun zaman açık kalmayacaktı. Ancak buna rağmen çok fazla sayıda insan burada hayatını kaybedecekti. Halep Konsolos Vekili Hoffmann, 18 Ekim 1915'te bir telgrafla Büyükelçiliği'ne, Halep Vilayeti Siyasi Şube Müdürü'nün Rajo ve Katma kamplarında bulunan sürgün sayısını 40 bin olarak tahmin ettiğini ve "Batı Orta ve Kuzey Anadolu'nda gelen diğer kabilelerin de yolda olduğunu sandığını; üç yüz bin kişinin güneye doğru yola devam etmek zorunda olduğunu" söylediğini

bildiriyordu.

“Rajo kampında cesetler çadırlarda yığılıyordu”

Tren istasyonunun aşağı yukarı bir kilometre uzağında bulunan Rajo kampında çadırlarla kaplı geniş bir bataklık araziydi. Soykırım sürecinde buradan geçen Bandırmalı bir sürgün bölgeyi şöyle anlatıyordu: “Cesetler çadırlarda yığılıyordu. Çadırı olmayan insanlar biraz olsun soğuktan korunabilmek için trenyolu köprüsünün altına yerleştiler. Aşırı yağmur nedeniyle burayı aniden su bastı ve insanları sürükledi; herkes boğuldu. Her tarafta cesetler vardı. Çok az kişi kurtulabildi.”

Yine tren yoluna çok yakın olan komşu Katma kampında da benzer görüntüler vardı. Türkçe baskısı Belge Yayınları tarafından yapılan Prof. Verjine Svazlian'ın “Ermeni Soykırımı” kitabında Sarkis Makarov yaşadıklarını şöyle aktarıyordu: “6 Kasım'da Katma'ya ulaştık. Ermenileri çadırları çoktu, ama hasta ve durumu ağır olanlar da çoktu.

Garabed Mercimekyan ve Tokatlıyan vartabedler ruhlarını teslim ettiler. Yağmur hepimizi ıslatmaya devam ediyor. Her tarafta perişanlık...! Birçok ölü yağmur altında gömülmeden kaldılar. Ben de soğuk almıştım, korkunç ateşim vardı, uykusuzdum. Her gece hırsızlar gezmekte, talan etmekteydi; riayet etmeyeni öldürmekteydi.”

6 Eylül'de bölgeye giden Vahram Dadyan kamptan güneye doğru yola çıkan her on sürgünün yerine “bin kişinin” geldiğine şahitlik ediyordu. Bu çadır kentte hüküm süren gıda ve hijyen eksikliği doğa olarak hastalıklara yol açıyor ve önemli kayıplara neden oluyordu.

Dadyan, bu manzarayı görünce eğer en kısa zamanda kamptan ayrılmayı başaramazsa herkesle aynı akıbete uğrayacağını, yani açlıktan öleceğini ya da salgın bir hastalığa kurban gideceğini anlıyordu. 9 Eylül'de Katolikos Sahak Khabayan Katma kampına gidiyordu fakat

ancak sürgünlerin koşullarını iyileştirmek için Halep yetkililerine yaptığı bütün başvuruların nafiye olduğunu itiraf ediyordu.

“Çevremizdeki herkes ölüyordu”

Prof. Svazlian’a yaşadıklarını aktaran 1903 Afyonkarahisar doğumlu Arpine Partigyan da salgın hastalıklara tanık oluyordu:

“Yürüye yürüye Katma’ya vardık. Artık sonbahardı ve hava soğuktu. Halk çabucak gideceği yere varıp çadır kurmak, içine girmek istiyordu; zira, yağmurlar başlamıştı. Oradan erkek kardeşimi çağırdım; ona dedim ki: “Yanıma gel.” O kargaşada yanıma geldiğini de görmedim. O, erkek kardeşimi son görüşüm oldu. Kayboldu mu? Yoksa kaçırdılar mı? Bilmiyorum. Açtık; yiyecek hiçbir şeyimiz yoktu. Ot yolup yiyorduk veya at pisliğinin içindeki buğdayı yiyorduk. Sonunda hastalandık; karnımız ağrıyordu; ishal olmuştuk. Meğer o hastalık tifüs ya da dizanteriymiş. Bağırsaklarımızdan kan ve irin geliyordu. Elimizdeki ilaçları ona buna dağıttığımızdan, şimdi bize ilaç kalmamıştı. Çevremizdeki herkes ölüyordu.”

8 Kasım’da Almanya Halep Konsolosu Walter Rössler, Alman Şansölyesi Berthmann Hollweg’e “Katma’daki toplama kampının anlatılamaz bir halde olduğunu” bildirecekti. Çünkü bölgedeki sürgün sayısı 200 bine ulaşmıştı. Bunun üzerine Ermeniler birkaç gün içinde bir saat uzaklıktaki Azez’e sevk ediliyordu.

1915 Kasım sonunda kendini bu insan selinin ortasında bulan Yervant Odyan, sürgünlerin arasındaki söylentilere de şahit oluyordu. Ne yapıp edip Halep’ten öteye geçilmemesi gerektiği uyarılarının yanında “Ermenilerin Auschwitz’i” olarak anılan Der Zor ile birlikte “her ne pahasına olursa olsun uzak durulması” gereken yerler arasında Katma ve Rajo kampları da bulunuyordu.

Kasım-Aralık 1915'ten itibaren stratejik Adana-Halep yolunun açılması ve temizlenmesi için Islahiye, Katma ve Azez kamplarında tutulan sürgünler Resulayn'a gönderiliyordu. Bu sürgünler arasında 1903'te Zeytun'da doğan Hovsep Pıstikyan da vardı. Svazlian'a yaşadıklarını anlatan Pıstikyan o günleri şöyle anlatacaktı:

"Katma'ya geldik. Baktık ki, sürgün her yerde başlamış. Adana! Dersim! Türkiye'nin her yanından Ermenileri arabalarla getirip Katma'ya ve Halep'e kadar götürüyorlardı... Katma'da üç-dört ay kaldık; hastalık, pislik, üstümüzde çul çaputlar, çadırların altında... Halk aç, susuz ve sahipsizdi; tifüs ve kolera kol geziyordu... Halkın yarısından fazlası hastalıklar yüzünden öldü; geriye kalanları da katlettiler... Biz oraya varıncaya kadar yağmurlar başladı. Zaten sonbaharın son aylarıydı. Halkın bir kısmını bizimle beraber trenlere doldurdular; Ras-ül-Ayn'a götürdüler; geriye kalanını ise Der Zor'a..."

Raymond Kevorkian'a göre, Rajo ve Katma ile Azez'de 1915 sonbaharından 1916 ilkbaharına kadar ölü sayısı yaklaşık 60 bin olacaktı. Katma'da yaşananlarsa Verjine Svazlian'ın derlediği orijinali Türkçe olan bir ağıda yansıyacaktı:

"Bindik arabaya, indik Katma'ya,
Orada başladı evlat kaçmaya,
Türkler başladı alıp-kaçmaya,
Dininin uğruna ölen Ermeni!"

Kaynak: bianet.org